

# אדריכלות

## "פתרון מושלם תוך התאפקות מכוונת"

■ נימוקי השופטים לפרס ישראל תשל"ב באמנות הארכיטקטורה

"ועדת השופטים לפרס ישראל בארכיטקטורה לשנת תשל"ב החליטה פה אחד להציע לפני שר החינוך והתרבות על מתן הפרס לארכיטקטוקה לאדריכל מר יעקב רכטר. הנימוקים הם: בניין בית ההבראה מבטיח, יצירתו של רכטר אשר תוכננה על ידי המשרד רכטר וזרחי-פרי, מהווה דוגמה נדירה ומאלפת של השתלבות יצירה ארכיטקטונית לקליטת מסד הבניין בקרקע ולמפגש הבניין בחלקו העליון עם הרקיע. הוגשמה כאן קונצפציה ארכיטקטונית המאחדת באופן מוחלט את מבנה הקרקע ההררי עם נוף הבניין בצורה רגישה ואורגנית, אך עם זאת בלתי שגרתית. רגישות זאת עוברת כחוט השני בעיצוב הפלסטי והמרחבי של הבניין על כל פרטיו. השימוש המודע בחומרים צנועים בצורתם הטבעית מבליט את איכות הפתרון הארכיטקטוני הבסיסי ומעיד על יכולתו של האדריכל להגיע לפתרון מושלם תוך התאפקות מכוונת של שימוש באמצעים".

פרופ' אל מנספלד (יו"ר), פרופ' יוחנן אלון, גב' דבורה (דורה) גב

## רגע נדיר של קסם

■ כל הערכים שעליהם קיבל בית מבטחים את פרס ישראל נפגעים או מתבטלים בתוכנית החדשה. קשה מאוד להקים יצירות אדריכלות נדירות. קל מאוד לאבד אותן

ניצה סמוק

אפשרות להשיב את המצב לקדמותו). האותנטיות נבחנת לפי הפרטים הבאים: שמירה על העיצוב המקורי או הרעיון שעמד מאחורי התכנון המקורי, שמירה על טכנולוגיית הבנייה, שמירה על חומרי הבנייה, שמירה על פיתוח השטח והסביבה הקרובה. האם תוכנית הבנייה והשינויים המוצעים לבניין מבטחים אכן עושים זאת, כפי שנטען שיעשו? בנימוקים להענקת פרס ישראל למתכנן יעקב רכטר (ראו במסגרת) אנו למדים על צורת ההשתלבות של המבנה בנוף ועל מורכבותו ואיכויותיו החומריות. מתיק התעוד המקרים והמסמכים ההיסטוריים של הבניין נחשף אתר שהוא מארג עדין של חללי פנים וחוץ השלובים זה בזה. לרגע אחד לא משאיר האדריכל את המבנה קר בתוך המבנה ללא קשר חזק עם הטבע הסובב אותו באמצעות מבטים לנוף, הצרות פנימיות ומערכת המשכית של בריכות ומפלי מים. הגל האיקוני על הרקס מתגלה כנוצר סוד. רק אלה הבאים בשעריו זוכים לגלות את הקסם שנוצר מאחוריו. התוכנית המוצעת משאירה את אגף החדרים - הגל על רכס ההר - אך הורסת ומשנה את החלקים הציבוריים שמאחוריו. בתכנון החדש אין זכר למארג העדין של החצרות כפי שהיה באגפים האחוריים. הכל נבלע במסת בנייה מסיווית. הקשר החזק בין פנים לחוץ שהיה חלק מהמבנה המקורי על כל מורכבו אינו קיים עוד. ברובו זהו כעת מבנה חדש לחלוטין שאינו חלק מהקודים של המבנה המקורי, לא בתפישת החלל ולא בחומריות החשופה שאיפיינה אותו. מה שנותר הוא לחוות את המבנה מצד הכביש הראשי כפסאדה וכנר זיכרון לימים עברו. אך האם חוויה זו לפחות ניתנת בצורה שלמה? מבט על המודל מראה בכירור כיצד הבנייה החדשה עוטפת את המבנה מצפון וגוחנת מעליו

מלמעלה. מסת הבנייה החדשה עוצרת את הגל מלנוע ולרחף. התוספת מצפון נתפסת כחרב דוקרת בהר ובגל ואינה יכולה אפילו לשמש כרקע ראוי למבנה האיקוני. תוספת הבנייה האחורית היא מסיווית וגבוהה ותהיה משקל כבד מעל המבנה. כך בוטל אחד הערכים העיקריים שהי שופטים בפרס ישראל ציינו - "השתלבותו בנוף בצורה חדשנית ובלתי שגרתית". גם הפנים החדש אינו משדר את הרוח המקורית של המבנה. זהו לכל הדעות מבנה חדש עם פסדה ישנה שהוצאה מהקשרה. כל הערכים שעליהם קיבל המבנה את פרס ישראל נפגעו או התיבטלו. אין המבנה החדש עומד בקריטריון של שלמות, לא פיסית ולא רעיונית. בתוכנית המוצעת האותנטיות אינה נשמרת גם באגף שאותו מנסים לשמר, לא ברעיון, לא בחומרי הגמר, לא בטכנולוגיית הבנייה ולא בהשתלבות הנופית. התוכנית המוצעת אינה משאירה מקום לרי וורסביליות שכן עיקרה הוא הריסת חלק הארי של המבנה ולא תהיה דרך להשיב עטרה ליושנה כאשר אמות המידה שלנו ישתנו בעתיד. נדמה שלכל העוסקים בניסיון להצלת מבנה מבטחים באמצעות פיתוח, לא ברורה הנדירות של רגע הקסם הזה, שבו אדריכל מצליח להגיע לפתרון מושלם, ובאמצעותו לרגש דור שלם של אדריכלים. אין אנו מצליחים לשמור ולהעביר לדורות הבאים שיעור קוהרנטי, רציף וערכי של הדוגמאות הטובות שזכינו להקים כאן. קשה מאוד להקים יצירות אדריכלות נדירות אך קל מאוד לאבד אותן.

פרופ' חבר ניצה סמוק היא אדריכלית המתמחה בשימור, הקימה את מחלקת השימור בעיריית תל אביב והובילה את ההכרה בעיר הלבנה כאתר מורשת עולמית על ידי אונסקו